

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/216497,Ksiazke-Zdzislaw-Lubomirski-jeden-z-ojcow-polskiej-niepodleglosci.html>

01.03.2026, 14:43

Książę Zdzisław Lubomirski – jeden z ojców polskiej niepodległości

Książę Zdzisław Lubomirski urodził się 4 kwietnia 1865 roku w Niżnym Nowogrodzie, gdzie jego rodzice zostali zesłani za działalność patriotyczną.

[II Rzeczpospolita \(II RP\) Niepodległość](#)

04.04

Rodzice zadbali o staranne wykształcenie syna, jednocześnie wychowując go w duchu miłości do ojczyzny. Mając niespełna trzydzieści lat, Zdzisław przeprowadził się do Warszawy i zaangażował w życie społeczne. Był m.in. prezesem Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności oraz kuratorem Instytutu Oftalmicznego. Co więcej, po wybuchu I wojny światowej kierował Sekcją Ogólną Komitetu Obywatelskiego Warszawy.

W sierpniu 1915 roku, gdy do miasta wkraczały wojska niemieckie, Rosjanie przekazali władzę nad Warszawą właśnie księciu Zdzisławowi Lubomirskiemu. Objął prezydenturę w krytycznym momencie, gdy jeden okupant ustępował miejsca drugiemu. Na szczęście Niemcy nie pozbawili go stanowiska, dzięki czemu Lubomirski podjął szereg inicjatyw na rzecz miasta i jego mieszkańców. Dbał o infrastrukturę, organizował pomoc dla ofiar wojny i akcje porządkowe, troszczył się również o szkolnictwo (jako prezydent i przewodniczący Komitetu Obywatelskiego, przeforsował uchwałę o obowiązkowym, powszechnym nauczaniu).

W październiku 1917 roku księciu przypadła wyjątkowo odpowiedzialna rola – został członkiem Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego. Negocjował z Niemcami, domagając się m.in. uwolnienia przetrzymywanego w twierdzy magdeburskiej Józefa Piłsudskiego. Lubomirskiemu w dużej mierze zawdzięczamy stworzenie podstaw administracyjnych przyszłego państwa polskiego. To on był inicjatorem rozwiązania Tymczasowej Rady Stanu i ogłoszenia Deklaracji Niepodległości Polski. Po tym akcie przekazał Józefowi Piłsudskiemu władzę wojskową, a niedługo potem również polityczną. Komendant zobligował się do powołania rządu, w którym znajdą się przedstawiciele wszystkich ugrupowań politycznych.

Po 1918 roku książę wycofał się z życia politycznego, lecz spokój nie był mu dany na zawsze. Osiem lat później doszło do przewrotu majowego; Piłsudski zaproponował Lubomirskiemu stanowisko prezydenta, lecz on odmówił. Podjął się za to roli mediatora, gdyż zależało mu na załagodzeniu konfliktu, mogącego zakończyć się wybuchem wojny domowej. W 1928 roku Lubomirski został senatorem z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem i sprawował tę funkcję przez 10 lat, choć po rozpoczęciu procesu brzeskiego złożył mandat w akcie protestu. Książę pozostał senatorem, ponieważ poprosił go o to premier Walery Sławek.

Po napaści Niemiec na Polskę, Lubomirski zachował się godnie – nie uciekł z kraju, lecz ponownie zaangażował się w działalność Komitetu Obywatelskiego. Był także ważnym działaczem Polskiego Państwa Podziemnego. Niestety, za swoje oddanie ojczyźnie zapłacił najwyższą cenę. W 1942 roku Zdzisława Lubomirskiego aresztowało Gestapo. Księcia osadzono na Pawiaku i poddano brutalnym przesłuchaniom; warto pamiętać, że był już wówczas starszym, ponad siedemdziesięcioletnim człowiekiem. Niemcy ostatecznie wypuścili Lubomirskiego, ale nie powrócił już do zdrowia. Skrajnie wycieńczony, zmarł 31 lipca 1943 roku w swoim domu w Małej

Wsi.

Polecamy:

- [Arkadiusz Cisek: Rada Regencyjna. Aleksander Kakowski, Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski](#)
- [Włodzimierz Suleja: Prolog niepodległości](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

II Rzeczpospolita, Niepodległość

Biografie

Powołanie Rady Regencyjnej; członkowie Rady na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie. Stoją od lewej: hr. Józef Ostrowski, abp Aleksander Kakowski, książe Zdzisław Lubomirski, ks. prałat Zygmunt Chelmicki (sekretarz Rady); 27 X 1917 r. Fot. z zasobu IPN